

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Метадискурс у савременим италијанским академским и новинским чланцима

Марије Копривице Лелићанин

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Комисију је, на основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 23. априла 2014. године.

Састав комисије с назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

- Др Слободан Стевић, ванредни професор за област Италијанистика, предмет Италијански језик; изабран у звање ванредног професора 1. 10. 1998, Филолошки факултет Универзитета у Београду (ментор);
- Др Гордана Терић, редовни професор за област Италијанистика, изабрана у звање редовног професора 21. V 2006, Филолошки факултет Универзитета у Београду
- Др Савка Благојевић, редовни професор за област Англистика, 14.10. 2013., Филозофски факултет Универзитета у Нишу. изабрана у звање редовног професора 14.10. 2013., Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Марија, Слободан, Копривица Лелићанин

2. Датум рођења, општина, република:

31. мај 1979, Београд, Србија

3. Датум одбране, место и назив

магистарске тезе:

17. 09. 2005. Трст, Италија, Acegasification of Serbia – Guidelines for Success (Мастер)

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Менаџмент (Мастер)

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Метадискурс у савременим италијанским академским и новинским чланцима

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ (Кратак садржај с назнаком броја страна, поглавља, слика, схема, графикона и сл.):

Докторска дисертација *Метадискурс у савременим италијанским академским и новинским чланцима* има 300 страна: садржи *Предговор* и *Уводне напомене* (стр. 1-4), а подељена је на четири веће целине: *О Метадискурсу* (стр. 4-40), *Метадискурс у академским и новинским чланцима: теоријско-методолошке напомене* (стр. 41-82), *Метадискурс у академским и новинским чланцима: резултати и дискусија* (стр. 83-175), *Метадискурс у академским и новинским чланцима: закључци и доприноси* (стр. 176-192). Осим тога рад, наравно, садржи *Литературу* од 218 библиографских јединица (стр. 193-210) као и *Прилоге* (стр. 211-290) и *Индекс* (стр. 291-299). И исто тако двадесетседам *Табела* одн. графичких приказа којима се, у тексту дисертације, прегледно сажимају како резултати претходних истраживања, тако и квантитативне резултате ауторкиног истраживања.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У *Предговору* ауторка истиче мотивацију за рад, примену и значај резултата; наводи основне тешкоће и препреке на које је наишла у раду и захваљује се ментору на сарадњи и подршци. На самом почетку истиче да до сада није било радова о метадискурсу на италијанском језику у овом обиму и на писаном дискурсу, као и то да су веома ретке

упоредне жанровске студије чак и у енглеском језику. У *Уводним напоменама* докторске дисертације експлицитно се наводе предмет и циљеви рада, корпус, метод, као и структура рада. Дисертација има три основна циља: лингвистичко-теоријски, лингвистичко-методолошки и лингвистичко-емпиријски. Они су обрађени у три засебне целине.

Први део *О метадискурсу* посвећен је лингвистичко-теоријском циљу и састоји се од три главе. У првој глави дефинише се појам метадискурса кроз његов садржај, обим и досег. Полази се од термина и прелиминарних дефиниција, затим се садржај појма смешта на дискурсне планове и дефинише кроз метадискурсне функције. Ауторка такође указује на широки и уски приступ обиму појма, табеларно наводи основне студије једног и другог приступа и опредељује се за шири приступ. Под досегом појма кандидаткиња успоставља неколико различитих истраживачких праваца: метадискурс и жанр, метадискурс и култура, метадискурс и учење страног језика, и дијахронијска димензија метадискурса. У другој глави обрађен је развој појма метадискурс; анализирају се њему блиске језичке појаве као што су метакомуникација, сигналне речи, нетематски материјал и сл. Посебно се разматрају сличности и разлике између метадискурса и дискурских маркера и између метадискурса и појмова као што су то процена, став и евалуација. Између метадискурса и свих наведених блиских појмова кандидаткиња разматра односе субординације и интерференције. Тема треће главе је уже схватање обима појма метадискурс; ту се представљају и пореде најважније интегративне врсте метадискурса на енглеском језику (чији су аутори Ванде Копле, Крисмор и Хајланд). Закључује се да је свим наведеним поделема заједнички функцијски приступ, али и да се у неким случајевима уплиће и синтаксна функција. Ауторка такође примећује да разграничење између пропозиционог и непропозиционог садржаја остаје нејасно. На крају овог поглавља сумирају се сазнања о појединим маркерима на италијанском језику.

Други део *Метадискурс у академским и новинским чланцима: теоријско-методолошке напомене* посвећен је лингвистичко-методолошком циљу и састоји се од седам поглавља. Кандидаткиња најпре дефинише истраживачки проблем квантитативне и квалитативне анализе употребе метадискурса у два различита аргументацијска жанра. Теоријско-методолошки оквир обухвата студије дискурса (анализу жанра, нову реторику и критичку анализу дискурса), корпусну лингвистику и њихово садејство. Хипотетичко-истраживачки оквир разложен је на истраживачка питања и хипотезе који се односе на квалитативну и квантитативну употребу маркера у два наведена жанра. Општи хипотетичко-истраживачки оквир заснива се на схватању метадискурса као универзалне категорије у

аргументацијском дискурсу.

Кандидаткиња поставља следећа истраживачка питања:

- Који је однос између метадискурса и других блиских појмова? (На ово питање одговорила је у првом теоријском делу рада);
- Који све метадискурсни маркери постоје у италијанском језику? Како изгледа теоријски модел/таксономија метадискурса који би уједно обухватио и текстуалне и интерперсоналне маркере и био одговарајући за поређење два текста различитог жанра?
- Како дефинисати мерила за разврставање категорија?
- Да ли постоје разлике у одбиру маркера у академским чланцима и у новинским уводницима?
- Да ли постоје разлике у њиховој прагматској и реторичкој функцији?

Претпостављене квантитативне разлике у употреби метадискурса у два жанра исказане су у виду четири хипотезе:

Хипотеза 1: Претпоставља се да ће у оба корпуса интерперсонални маркери бити фреквентнији од текстуалних.

Хипотеза 2: Учесталност свих подврста текстуалних маркера биће већа у академским чланцима. Ову хипотезу ауторка заснива на чињеници да су уводници краћи од академских чланака, те очекује и да ће потреба за текстуалним маркерима организације текста бити мања.

Хипотеза 3: Маркери ограђивања биће бројнији у академском корпусу јер се претпоставља да новинари непосредније исказују своје мишљење.

Хипотеза 4: Маркери сигурности, става и ангажовања биће бројнији у новинском корпусу пошто ауторка сматра да се епистемолошки садржај у новинским уводницима представља субјективније него у академским чланцима.

Све хипотезе кандидаткиња аргументује дужином и природом текста.

У глави о истраживачком поступку ауторка укратко представља све поступке који постоје у *corpus based discourse analysis* и објашњава зашто је њен рад у различитим фазама био *corpus supported* или *corpus driven*. Како смо видели, кандидаткиња је кренула од теорије (*theory-driven approach*) функцијског приступа (*corpus supported*); међутим, наставља тако што примењује и приступ вођен текстом (*text driven approach/corpus driven*). То је било неопходно јер је ваљало упознати се са италијанским корпусом. Након детаљног описа

квантитативног и квалитативног поступка, уочавамо ауторкину пионирску таксономију метадискурса за италијански језик. У подели метадискурса разликују се најпре текстуални и интерперсонални. Кандидаткиња разлаже текстуални на логичке маркере (адитивне, компаративне и конклузивне), оквирне (топикализаторе, подсетнике и најављиваче) и објашњиваче (реформулаторе и егземплификаторе). Интерперсонални метадискурс обухвата маркере ограђивања, маркере сигурности, маркере става и маркере ангажовања. Веома се аргументовано овде описују принципи на основу којих је таксономија настала.

Посебна је глава посвећена корпусу: представља се састав корпуса и наводе критеријуми за одбир текстова; на плану дискурса и жанра дају се и основне карактеристике одабраних текстова у саставу корпуса. Оба се корпуса састоје од аргументацијских чланака који су намењени различитој публици. Исто тако, одбир ових жанрова омогућује нам да на прегледан начин сагледамо употребу метадискурса у два различита регистра, као и у једном језику струке и једном секторском језику.

У креирању корпуса ауторка се водила следећим начелима: потребе академске заједнице, референтност, временска усаглашеност, уједначеност у величини, и тематска разноврсност. Академски корпус обухвата 75 чланака из дидактике, науке о језику и науке о књижевности, а новински 600 новинских уводника - из најчитанијих а различито политички оријентисаних - дневних и недељних новина у Италији.

Ауторка описује и дискурсне карактеристике корпуса које обухватају типологију текстова, место корпуса у „архитектури“ италијанског језика и основне одлике академског и новинског дискурса. Одвојено се анализирају жанровске карактеристике академских и новинских текстова.

Трећи део *Метадискурс у академским и новинским чланцима: резултати и дискусија* вођен је лингвистичко-емпиријским циљем истраживања. Свако поглавље има исту структуру према следу од општег ка појединачном. Најпре се говори о појму и студијама дотичног маркера, прагматским функцијама и о методолошким разјашњењима; следи квантитативна анализа кроз учесталост употребе и, напоследку, квалитативно-прагматска анализа метадискурсног маркера. Кандидаткиња је следила функцијски приступ, али га је истовремено и укрстила са граматичким, тамо где је то било могуће. Такође је унела неколико значајних новина, како у подели текстуалног, тако и у подели интерперсоналног метадискурса. Посебно треба истаћи чињеницу да је чак и у делу о емпиријској анализи појединачних маркера доказала да веома добро познаје релевантну литературу. Оваква је

структура рада у складу са захтевима академског писања у савременој лингвистици.

Истакли бисмо још неколико - пре свега, концептуалних новина. У оквиру текстуалног метадискурса у подели оквирних маркера уочили смо да је кандидаткиња укрупнила досадашње поделе на свега три начела: увођење теме, корак напред и корак назад у излагању. Тиме се веома поједностављује преглед података, а да се не губи основна функција која се наравно и даље може разлагати. Такође креативно решење уочили смо и интерперсоналном метадискурсу, у подели маркера става. Наиме, ауторка креће од дефиниције става у социјалној психологији (Рот 1996) и разлаже маркере става на конативне, емоционе и когнитивне маркере. Емоционе маркере даље дели према универзалним Екмановим емоцијама и на основу корпуса издваја глаголе, придеве и прилоге са емоционом компонентом пријатности, непријатности, саосећања, дивљења, поштовања, изненађења. Тиме се превазилазе препреке досадашњих студија и нуде нова мултидисциплинарна решења и могућности.

У четвртом делу наводе се закључци и доприноси истраживања који су опет разврстани према наведеним циљевима на теоријске, методолошке и емпиријске. Поред тога, наводе се и неке од основних импликација истраживања у настави страних језика. У завршним напоменама наводе се ограничења и препоруке за будућа истраживања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

1. Копривица Лелићанин, М. (2013). Метадискурс: садржај и обим појма. *Преводилац* 13, 26-37.
2. Копривица Лелићанин, М. (2013). Analisi critica del discorso e approccio alla linguistica dei corpora – un matrimonio di interesse? Contributo all'analisi del discorso giornalistico. *Italica Belgradensia II 2013*, 110-124.
3. Копривица Лелићанин, М. (2014). *Маркери оградивања у новинским уводницима на италијанском језику*. Савремена проучавања језика и књижевности: Зборник радова са петог научног скупа младих филолога одржаног у Крагујевцу 30. марта 2013. године (329-337).
4. Копривица Лелићанин, М. (2014). Метадискурс vs дискурсни маркери. *Наслеђе* 27: 155-168

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Као и циљеви, и закључци су раздвојени на теоријске, методолошке и емпиријске закључке. На теоријско-методолошком плану истиче се да се на обим појма гледа двојако. Интегративни и шири приступ тиче се ауторове организације текста и грађења односа са читаоцем. Интерактивност је основно обележје метадискурса, те интегративни приступ обухвата и текстуалну и интерперсоналну функцију метадискурса; у великој се мери ослања на Халидејеве језичке функције. Рефлексивни или ужи приступ оспорава интерреактивност као субјективну категорију и сужава се на анализу текстуалних функција.

Такође се закључује да одбир приступа утиче и на поступак, те се говори и о мршавом и дебелом поступку. Интегративни, шири приступ уједно је и мршав јер се ослања на квантитативне податке и претходно утврђене листе маркера. Са друге стране, ужи рефлексивни приступ уједно је и дебели јер омогућује темељније испитивање података на мањим корпусима. Ужи приступ је прецизнији, али занемарује у потпуности „преговарачку“ одлику метадискурса. Реторички речено, текстуална функција остварује се на плану логоса, а интерперсонална на плану патоса и етоса.

Кандидаткиња је међутим показала како и интегративни приступ, чак и на великом корпусу може да буде „дебели“. Пошто није имала релевантне студије на италијанском језику, није могла да се ослони на унапред припремљене листе, те је потенцијалне маркере издвајала из текста и разврставала према категоријама које је прилагођавала тако како јој је то корпус наметао.

Установљује се однос између метадискурса и других блиских појмова: метакомуникација, сигналне речи, нетематски материјал, метаразговор, дискурсни маркери и процена. Ауторка се у својој евалуацији усредсређује на односе субординације и интерференције. Највећа функцијска поклапања утврђена су између метадискурса и дискурсних маркера. Истовремено, указује се на различит приступ у анализи ових појмова. Дискурсни маркери анализирају се првенствено у говор(е)ном језику, а метадискурс је писање о писању. Поред тога, запажа се да је основна улога дискурсних маркера у томе да подстичу кохезију и кохеренцију усмене комуникације; метадискурс пак подразумева и суптилну персуазивност у контексту какав се ограничава на слово на папиру. Писани метадискурс,

дакле, има своја ограничења када је реч о томе како успоставити однос са публиком; улога метадискурса овде је очигледно наглашенија.

Такође се закључује да се у досадашњим таксономијама често меша синтаксијски и прагматски критеријум. Истиче да је неопходно утврдити принципе на основу којих је могуће разврстати маркере - најпре према прагматским функцијама, а где је то могуће, прагматске функције потом разврстати према граматичким функцијама. Тако се омогућује богатство и прегледност података.

Закључујући своје разматрање метода, ауторка истиче предности али и тешкоће на које наилазимо у разради комбинованог метода анализе дискурса и корпусне лингвистике. Компјутерска претрага великог броја примера води и ка уопштавању резултата, олакшава дистинкцију између пропозиционог и непропозиционог садржаја и различитих категорија метадискурса. Наравно, пошто је метадискурс условљен контекстом, сваки се пример мора проверити у контексту и контексту. Ипак, рад је на великом корпусу обично тимски рад, јер један истраживач може утонати у велики број примера те се у њима може и изгубити. Ауторка подвлачи да је и поред компјутерске претраге, „ручна анализа“ неопходна, као и да у овако комплексним истраживањима треба укључити још најмање једног „контролног“ истраживача у разврставању метадискурских категорија. Исто тако, наводи да нису исцрпљене све могућности садејства корпусне лингвистике и анализе дискурса. Будућа би истраживања, дакле, могла обухватити не само фреквенцију него и дистрибуцију маркера у тексту; исто би се тако могла испитати међусобна условљеност различитих маркера. Таква би истраживања, на пример, могла показати и да ли у уводу аргументацијских текстова има више маркера оградавања, а у закључцима маркера сигурности; исто тако и да ли се одређени маркери јављају заједно.

У емпиријском делу закључка кандидаткиња сажима одговоре на истраживачка питања и у мањој или већој мери потврђује хипотезе. Квантитативна је анализа потврдила нулту хипотезу - метадискурс је саставни део аргументацијских жанрова. У новинским се чланцима наводе највеће разлике у употреби појединачних маркера.

Потврђена је прва хипотеза: у оба су корпуса интерперсонални маркери фреквентији од текстуалних. Кандидаткиња истиче да интерперсонални метадискурс преовлађује у односу на текстуални управо због природе аргументацијских текстова какви су новински и академски чланци.

Друга хипотеза - учесталост текстуалних маркера већа је у академским чланцима - овде је

делимично потврђена. Новински чланци су знатно краћи, те је потреба за текстуалним маркерима мања, јер се аутори могу ослонити на памћење читалаца. Примећујемо и да се ова хипотеза није потврдила у свим подврстама текстуалног метадискурса. Ауторка такође напомиње да је требало очекивати већу разлику када је реч о учесталости. Примећује се и како квантитативна анализа указује на чињеницу да различите подврсте тесктуалних логичких маркера бележе различиту тенденцију. Адитивни и компаративни маркери су учесталији у новинским чланцима. Кандидаткиња детаљно наводи разлике у употреби различитих маркера. Закључује да су разлике условљене регистром какав је намењен различитој публици, али и аргументацијском функцијом. Примера ради, уочено је да се у академском дискурсу аргументи чешће изједначавају на плану начина (*allo stesso modo*), а у новинском на временском плану (*allo stesso tempo, contemporaneamente*). Заључује се да се временски нанизани аргументи одговарају набрајању догађаја и пропозиционом садржају, чиме новински дискурс добија на објективности у приказивању стварности.

Трећа је хипотеза - да су маркери ограђивања бројнији у академском корпусу - овде потврђена, али кандидаткиња закључује да је неопходно детаљније статистички проверити ове разлике, пошто је разлика готово занемарљива. Међутим, уочена је значајна квалитативна разлика у употреби маркера ограђивања. Разлике у овој употреби остварују се најпре на плану „текстуалне прозодије“ – реченичног ритма који се постиже употребом маркера ограђивања. У академском корпусу маркери ограђивања део су већих текстуалних целина, док се у новинском корпусу јављају холофрастички и, најчешће, после питања. Стога је новинска аргументација и живља и разговорнија, а ауторово присуство очигледније.

Четврта хипотеза - маркери сигурности, става и ангажовања бројнији су у новинском корпусу – такође је потврђена. Кандидаткиња ту запажа да се епистомолошки садржај представља субјективније у новинским чланцима. Такође, чак и у субкорпусима примећена је обрнута пропорционалност између маркера ограђивања и маркера сигурности. Маркери става су чак двоструко учесталији у новинским чланцима, а највећу разлику забележили су афективни и конативни маркери. Маркери ангажовања су чак три пута учесталији у новинском дискурсу. Због свега наведеног, закључује се да се епистомолошки садржај представља субјективније у новинским чланцима.

Установљује се да је, укупно узето, метадискурс учесталији у новинском корпусу, док је текстуални учесталији у академском. Међутим, неке су текстуалне категорије учесталије у

новинском корпусу. Највеће разлике забележили су маркери супростаљања (компарације, логички текстуални метадискурс), најављивачи (оквирни), маркери сигурности, маркери ангажовања читалаца.

Напоследку, кандидаткиња наводи ограничења свог истраживања. Приметивши да садејство корпусне лингвистике и анализе дискурса нуди још низ неиспитаних могућности, она предлаже и друге вишеструке методе (етнографске и социолингвистичке пре свега). Примера ради, анкетним испитивањима ставова може се сазнати више и о продукцији и о рецепцији текста.

Посебно се још истичу и могућности контрастивне реторике. Контрастивна анализа, на пример, може указати на разлике у употреби метадискурских маркера код изворних и неизворних говорника италијанског језика. Примена таквих истраживања је вишеструка, како у учењу италијанског језика као страног, академском писању, тако и у настави и пракси превођења. Ауторка свој рад закључује дајући нам и неколике идеје и о примени добијених резултата у настави језика. Метадискурс се може усвајати на датом тексту, а у зрелијим фазама и кроз самосталну писану продукцију. Активности на датом тексту обухватају анализу текста/дискурса и вежбе манипулације текста. Наводи се списак питања за анализу текста, предлаже се уочавање и разврставање маркера индуктивном или дедуктивном методом закључивања, и наводе се идеје пре свега за *cloze* вежбања и друге вежбе манипулације и мењања текста.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:

Докторска дисертација Марије Копривице Лелићанин прва је обухватна, исцрпна анализа метадискурса у два аргументацијска жанра на италијанском језику.

Кандидаткиња је успела веома једноставно и прегледно да сабере и сажме досадашња знања о метадискурсу, те да предложи јединствен модел за анализу метадискурса на италијанском језику и упореди његову употребу у новинским и академским чланцима. Написана јасним и прецизним стилем, ова се дисертација чврсто темељи на развијеним научним методима. Резултати овог истраживања могу се даље продубљивати и применити на више планова: у настави академског писања, у истраживањима на плану контрастивне реторике, прагматике и социолингвистике, као и у настави италијанског језика и

превођења.

Имајући у виду наведено, као и оно што у овом извештају није поменуто, сматрамо да докторска дисертација *Метадискурс у академским и новинским чланцима на савременом италијанском језику* свакако заслужује високу позитивну оцену.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да овај извештај прихвати и да кандидаткињу позове на усмену одбрану пред истом комисијом.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Проф. др Слободан Стевић
2. Проф. др Гордана Терић
3. Проф. др Савка Благојевић